

Alhoewel het orgel van bovengenoemde kerk niet van hoge ouderdom is, kon, ondanks veelvuldig speuren het bouwkontraakt tot op heden nog niet worden gevonden. Het instrument is namelijk niet voor de Hervormde Kerk te Beilen gebouwd, doch afkomstig uit een ander gebouw, alhoewel de vormgeving van de brede orgelkas merkwaardigerwijze als het ware voor deze kerk is geschapen.

Volgens het boekwerk *de Ned.Hervormde Kerk in haar in- en uitwendige Staat, van Ds. van Oosterzee* op blz.249, zou het instrument afkomstig zijn uit de Broederkerk te Groningen en in het jaar 1840 in Beilen zijn geplaatst.

Dat met het onderhavige instrument niet een voordien in deze kerk geplaatst aangeduid zou kunnen zijn, bewijst het in 1840 verschenen deel II van: van der Aa's Aardrijkskundig Boek der Nederlanden op bladzijde 251, aanvangende op blz.250 met Beilen(onderaan) "De Herv.kerk te Beilen is een ruim gebouw, van hetwelk men "de tijd der stichting niet met zekerheid weet op te geven, maar het zeker een der "oudste van de provincie Drenthe. Men heeft daarin geen orgel" enz. enz.

Aansluitend op het vorenstaande kan het bericht gezien worden, dat M.H.van 't Kruijs in 1885 publiceerde op pag.151 van zijn dispositieverzameling, waarin vermeldt wordt, dat P-van Oeckelen in 1840 in de R.K.Broederkerk van Groningen een twee-klaviers orgel met vrij pedaal van 26 stemmen bouwde.

De datum, voorkomende op de ~~af~~destijds samengestelde Voorlopige Lijst der Nederlandse Monumenten van geschiedenis en kunst, te weten 1840, is dan ook niet juist. In eerste aanleg dateert het orgel van vroeger datum.

Een verdwenen opschrift op het orgel luidde: "Dit orgel is door de Heer B.Kerkhoff "van Groningen in Oct.1840 uit de Broerkerk aldaar afgebroken en hier geplaatst." Kerkhoff was echter niet de maker van dit orgel, doch verkocht de vrijkomende orgels voor de R.K.Kerk te Groningen, die na 1820 de beschikking over de Broerkerk kregen en de z.g.schuilkerken sloten.

De inwijding van dit orgel in Beilen vond plaats op 22 November 1840.

Het instrument telde 9 stemmen en een vrij pedaal. Het is hersteld in 1862 en bezit thans 11 stemmen met een aangehangen pedaal. Als maker laat zich met vrij grote zekerheid van Oeckelen noemen. De door de Herv.Gemeente van Beilen betaalde som bedraagt volgens opgave f.1523.-- (dienst 1843, overlegd aan College van Toezicht.) volgens andere geschiedschrijvers ruim f.2000.--

Aangezien een brand vele archiefstukken in het verleden heeft verteerd, is niet meer nauwkeurig na te gaan, welke werkzaamheden in of omstreeks 1862 werden uitgevoerd.

Niet kan worden aangenomen, dat het instrument na 20 jaren gebruik, geheel is vernieuwd in bedoelde periode.

Er is trouwens sprake van restauratie en uitbreiding in die periode.

Desondanks vertoont het orgel een totaliteit van een éénklaviersorgel uit het midden van de vorige eeuw, van de makelij van van Oeckelen.

Alhoewel de huidige toonhoogte normaal kan worden genoemd, zijn gedekte pijpen afgesneden en de stemkrullen van de sprekende frontpijpen lager gedraaid, waarbij deze tegen de hangers en stiften op meerdere plaatsen gewrongen zijn.

Expressions zijn in de grotere pijpen gesneden en waarschijnlijk kleinere pijpen afgesneden.

De windladen zijn verdeeld in C en Cis lade, terwijl onder de C lade een magazijnba lg ligt, die oorspronkelijk zijn wind toegevoerd kreeg via het trappen van twee schepbalgen, welke nog onder de Cis lade liggen en waarvan de trappers zijn afgezaagd. Voor enige jaren is een ventilator aan de magazijnbalg aangesloten, die thans deze balg van wind voorziet.

De dispositie van het onderhavige instrument is als volgt:

Prestant 8 voet
 Prestant 16 voet vanaf klein e.
 Bourdon 16 voet
 Holpijp 8 voet
 Fluit 4 voet (Nachthoorn)
 Octaaf 4 voet
 Quint 3 voet
 Octaaf 2 voet
 Mixtuur 3-4-5 sterk, bas en diskant
 Trompet 8 voet bas en diskant.
 Viola di Gamba 8 voet

de manuaalomvang is van C groot octaaf t.e.m.g 3 gestreept octaaf
 de omvang van het aangehangen pedaal is van C groot t.e.m.d 1 gestreept octaaf.

De opeenvolging op de windlade is een van de normale gang van zaken afwijkende.
 De lade heeft namelijk twee kleppenkasten, terwijl de grote en zachte labiaalstemmen voor op de lade staan en de andere op de achterste helft.
 De windtoevoer tot de z.g. sterke stemmen kan door middel van een klep in het toevoerkanaal naar de achterste helft afgesloten worden. Ter bediening van deze klep is een trede aangebracht.

De opeenvolging is dan aldus:

Prestant	8 voet
Prestant	16 voet vanaf klein e.
Viola di Gamba	8 voet
Holpijp	8 voet
Fluit	4 voet (Nachthoorn)
Bourdon	16 voet

op tweede helft:

Octaaf	4 voet
Quint	3 voet
Octaaf	2 voet
Mixtuur	3-4-5 sterk
Trompet	8 voet

Het geheel is zeer ruim opgesteld in de orgelkas.

De huidige toestand van het orgel vertoont de volgende gebreken:

Windladen: vrij sterke door- en bijspraak.

Mechaniek: rammelen in de draaipunten, zowel van toets- als van registertraktuur.
 een winkelhaakregel boven het klavier is vernieuwd en fabrieksmatige winkels zijn aangebracht. Van vrij recente datum. Traktuur loopt scheef door onjuiste indeling van de draaipunten.

Pijpwerk: deels door versuikering aangetaste pijpvoeten, welke in vroegere perioden in lak zijn gedompeld. Hier en daar gescheurde en geknepen pijpstanden, tengevolge van stemmen met lekke windladen. Toonhoogte en expressions als boven omschreven. Tongwerk Trompet 8 voet heeft vele beschadigingen opgelopen in bekens en bij stemkrukken.
 Dit tongwerk spreekt slecht aan en is thans niet bruikbaar. In het algemeen voor de bouwperiode weinig kernsteken.

Windvoorziening: als voren reeds omschreven. Herstel aansluiting balgen mogelijk voor eventuele storing van toevoer stroom op motor. Tamelijk goede staat wel lekkage aanwezig.

Orgelkas en houtwerk:

hang en sluitwerk van luiken in tamelijk goede staat.
houtworm aanwezig in meerdere houten delen en snijwerk
ter weerszijden van de orgelkas.

Klavier:

enige stukjes toetsbeleg zijn verdwenen, het middengedeelte
van het klavier is uitgesleten.

Restauratieplan:

Windladen: geheel uit elkaar nemen, schoonmaken, richten en
ev. bijschaven. Opnieuw verlijmen en slepen voorzien van z.g.
moderne sleepconstructie, ter voorkoming van door- en bijspraak.
Ventielen ev. opnieuw beleren, pulpeten vervangen, ev. door schijven.

Mechaniken:

Uit elkaar nemen. De oorspronkelijke delen schoonmaken, roestwerend
behandelen wat de metalen delen betreft, draaipunten opzuiveren,
rammelvrij maken en namaakregel boven klavier vervangen door
bij het werk passende nieuwe met idem winkelhaken.
Eventueel onbetrouwbaar geworden draadwerk vernieuwen.

Pijpwerk:

Schoonmaken, opronden en solderen waar noodzakelijk is.
Indien na overleg met Rijksadviseur na demontage en verder
onderzoek besloten wordt, voor zover dit noodzakelijk mocht
blijken een lagere stemming door verlenging van pijpen te
herkrijgen, expressions dichtsolderen, kleinere pijpen ver-
lengen en stemkrullen hoger stellen. Het tongwerk geheel her-
stellen. Het geheel bezien op te vervangen voeteinden i.v.m.
versuikering daarvan.

Windvoorziening:

Balgen herstellen en aansluiting van schepbalgen op magazijn-
balg geheel bruikbaar maken. Trapinstallatie: verlengen van
treden, die nu afgezaagd zijn. Motor vrijstaand van de kas
achter het orgel met houten kanaal plaatsen.

Orgelkas:

het geheel schoonmaken, hang- en sluitwerk verbeteren en uitge-
zaagd stuk in onderluik achtersijde aanvullen, noodzakelijk
geworden door het verplaatsen van de windmachine.
Door houtworm aangetaste onderdelen impregneren daartegen
en die delen die een dragende of steunende functie hebben en
door houtworm teveel zijn aangetast, vervangen.

Conductas: gedeukte conducten uitdeuken en opnieuw aansluiten.

Klavieren:

Klavier van het "werk" uitbleken, uitgesleten delen vervangen
(wit ivoor) verdwenen stukjes aanvullen en op dezelfde wijze
nagelen als in aanleg is geweest. Bakstukken en muziekbak
nagelen, ev. opnieuw verlijmen, onhoudbare delen van gelijke
makelij vervangen.

Utrecht, 5 November 1966. Adviseur Lambert Erné.

Lambert Erné